

Wijsheid in waanzin

Open Dialogue 2.0: voorbij het einde van het gesprek

Wouter Kusters (www.wouterkusters.nl/)

Artikel gebaseerd op mijn lezing die ik hield op het Crazywisecongres op 2 december 2014 in Rotterdam (zie [crazywiseconference](#)).

1. Inleiding

In dit artikel onderzoek ik de gedachte dat er ‘wijsheid’ in waanzin schuil zou gaan. Dit is een interessant idee en één van de belangrijkste thema’s uit mijn recente boek *Filosofie van de waanzin* (zie [filosofie-van-de-waanzin](#)).

Ik zal in dit artikel enkele aspecten uit mijn boek nader belichten. Ik bespreek kritisch drie gebieden waar de wijsheid van de waanzin mogelijkwijs te vinden is. Daarna doe ik een eigen voorstel voor wijsheidsbevordering. In dit artikel zal ik het alleen *over* wijsheid in waanzin hebben, elders schrijf ik niet enkel *over* die waanzinnige wijsheid, maar presenteer ik concrete voorbeelden van hoe die wijsheid eruit kan zien (met name in Kusters, 2014, maar ook in Kusters, 2014b: p. 29 - 39).

Waar is nu die waanzinnige wijsheid te vinden? Bij woorden als ‘waanzin’ of ‘psychose’ denkt men niet zo snel aan begrippen als wijsheid, inzicht of creativiteit. Eerder denkt men aan psychische gebreken, aan vermindering van cognitieve vermogens en een verwarde niet-heldere geestestoestand. Wijsheid is ver te zoeken bij psychoses, veronderstelt men. Mensen met een psychose worden eerder gezien als zielige zieke patiënten, die alleen maar wartaal en onzin uitkramen, wat verder niet interessant is om naar te luisteren. De hoogste wijsheid die bereikbaar zou zijn voor een psychoticus, zo neemt men vaak aan, is de gemiddelde wijsheid van de gemiddelde mens: de wijsheid of beter gezegd, de handigheid om te kunnen functioneren in een sociaal verband en op gepaste rolvaste wijze te kunnen produceren en consumeren volgens de regels van de moderne maatschappij.

Maar uiteraard vinden ik en vele anderen (verg. Jamison, 1993, Sass, 1992, Podvoll, 1990, etc.) dat er wel vormen van, misschien zoiets als wijsheid, maar in ieder geval inzicht of creativiteit, in waanzin te vinden zijn. Ik zal nu op verschillende niveaus bespreken wat wijsheid in waanzin zou kunnen inhouden.

2. Wijsheden in waanzin

De meest platte vormen van wijsheid die uit waanzin volgen, zijn het soort van zelfinzicht dat wordt bevorderd door wat in de psychiatrie ‘psycho-educatie’ wordt genoemd. In psycho-educatie leer je wat je vermeende ziekte zou inhouden en je leert wat je wel en niet kan doen om niet opnieuw ziek te worden. Je leert bijvoorbeeld om de eerste signalen van psychose te onderkennen en je zelf op het juiste moment in de juiste hoeveelheid te drogeren om verdere aanvallen van waanzin te voorkomen. Ik noem dat geen wijsheid, maar psychiatrische praktische handigheidjes. Dit is ook geen wijsheid van de waanzin, maar de gepachte wijsheid van buitenstaanders die over jou beslissen: wie je bent, wat zou je moeten doen en wat je zou moeten nalaten.

2.1. Wijsheid van het eigen leven

Een iets interessantere vorm van wijsheid, een hogere vorm van psycho-educatie, is die waarbij je in gesprekstherapieën achterhaalt hoe je eigen persoonlijke weg de waanzin in precies verlopen is en waarom dat op die manier zo verliep. Daarmee krijg je meer inzicht in je eigen psychische dynamiek en de manier waarop je met anderen en de wereld omgaat. Je gaat dan op ontdekkingsreis naar je eigen ziel en diens historische diepte, zoals die in het dagelijks leven steeds even naar de oppervlakte doorschijnt. Je stuit misschien op trauma’s of

ingesleten patronen van je eigen handelen en je eigen bewustzijn. Je kan je van deze trauma's vervolgens meer bewust worden, ze in minder ruwe vorm herleven, om daarmee te proberen voorbij de eeuwige herhaling van hetzelfde te komen; te ontsnappen aan de cirkel van dwangmatige gebeurtenissen om daarmee een vrijer, meer open en voldoening gevend leven te leiden.

Je hebt dan een zekere wijsheid bereikt in de vorm van zelfinzicht. Het is een vorm van wijsheid die mensen soms noemen wanneer ze het hebben over wat een psychose hun heeft opgeleverd. Ze draaiden zich tijdens hun leven steeds dieper in de problemen, wat uitmondde in een psychose. Daarna volgde een periode van herstel, waarbij de psychose functioneerde als schrikbeeld en dieptepunt waar je nooit meer heen zou moeten gaan.

Bij deze vorm van wijsheid wordt de waanzin beschouwd als waarschuwing dat je iets in je leven moet veranderen. Je psychose is in zichzelf dan niet de bron van wijsheid, maar het teken dat er elders iets mis is. En de wijsheden die in dergelijke psychotherapie gevonden worden, zijn van individuele aard; het betreft individuele trauma's en de werking van je individuele geest. Het gaat hier om vorming van zelfinzicht, dat sommigen wijsheid noemen. Dat kan zo zijn, maar het betreft dan niet wijsheid *uit* waanzin, laat staan wijsheid die specifiek bij waanzin hoort, maar wijsheid *tegenover* de waanzin.

2.2 Wijsheid van het gezamenlijk leven

Volgens anderen is de waanzin niet zozeer een verwrongen teken of noodsignaal van individuele problematiek, maar verwijst de waanzin naar problemen *tussen* mensen, naar problemen op het maatschappelijke of familiale vlak. Om een waanzinnige te helpen en een psychose te verhelpen moet er op het vlak van de sociale relaties worden gewerkt, immers daar ontstaan de problemen en daar moeten ze worden opgelost.

Ook dit is een belangrijk inzicht. Het is de verdienste van de anti-psichiatrie uit de jaren zestig en zeventig dat we er van doordrongen zijn dat een psychose te maken heeft met verziekte relaties in een zieke maatschappij. De taal van de psychose is in deze visie meer dan wartaal door een hersenstoornis; het is een gezonde, maar gecodeerde, reactie op een ziekmakende omgeving.

Het is te danken aan de sociale psychiatrie (zie bijv. De Pater, 2012), dat we inzien dat een psychose helemaal zo vreemd niet is, dat je een psychoticus ook juist niet verder moet isoleren uit zijn omgeving met allerlei biologische, DSM-matige en institutionele afzonderingsmaatregelen. In plaats daarvan moet je ervoor zorgen dat de psychoticus zichzelf niet steeds verder inwikkelt in extreme ervaringen van isolement.

De vorm van wijsheid die in deze sociaal-psihiatrische aanpak wordt bevorderd is in eerste instantie een heel praktische: een wijsheid over wat een goede manier van samenleven is, wat een rechtvaardige maatschappij is en wat gezonde familie-relaties zijn. Dit is een soort wijsheid die wel te maken heeft met waanzin, maar voornamelijk omdat ze het tegendeel van de waanzin is. De waanzin is hier een uiting - of ontsnapping - van onleefbare sociale verhoudingen. Ook op dit vlak is de waanzin vooral een schrikbeeld en kan ze pas door haar eigen verdwijning tot wijsheid worden.

2.3 Wijsheden uit waanzin zelf

2.3.1. Inleiding

In deze paragraaf bespreek ik de soorten van wijsheid die uit het hart van de waanzin zelf voortkomen. Als inleiding daartoe eerst een citaat van Edvard Podvoll (1992 [1990]: 210):

“Er zijn meer mannen, vrouwen en vooral adolescenten krankzinnig geworden als gevolg van een niet-beantwoorde liefde dan er mensen tot waanzin zijn gedreven door vergiften, gebrekkige genen en alle andere afwijkingen bij elkaar... De vernederde minnaar komt in een knelsituatie terecht. Als gevolg van de afwijzing of van een werkelijk of

ingebeeld verlies lijdt hij onder een verpletterende teleurstelling in wat een intense overtuiging was... Hij heeft een zelf geconstrueerd dat alleen kan bestaan in aanwezigheid van de ander. Wanneer dat zelf wordt afgewezen kan de 'bodeloosheid' of leegte van zijn bestaan vergelijkbaar zijn met (en aanvoelen als) de 'verscheurende' of 'neerhalende' ervaring van de door drugs opgewekte toestand. Maar soms verheft hij zich uit die ervaring en 'schakelt om', waarna hij de psychotische 'transformatiespiraal' naar een bestaan van magie en macht doorloopt. Naarmate de knelsituatie tot afronding komt welt een nieuwe hartstocht op -- een hartstocht die zich kenmerkt door oneindigheid, een hemelse versie."

Ik gebruik dit citaat, allereerst omdat het een mooi citaat is, maar ook omdat hierin goed omschreven wordt wat er eigenlijk gebeurt in een psychose. Want, de aanvankelijke grond of aanleiding voor de waanzin mag wel in het psychisch, sociale of amoureuze leven liggen, maar wat essentieel is om de psychose te begrijpen is wat Podvoll zegt, namelijk: *"soms verheft hij zich uit die ervaring en 'schakelt om', waarna hij de psychotische 'transformatiespiraal' naar een bestaan van magie en macht doorloopt. Naarmate de knelsituatie tot afronding komt welt een nieuwe hartstocht op -- een hartstocht die zich kenmerkt door oneindigheid, een hemelse versie."*

Die hartstocht van oneindigheid was voorheen misschien gebonden aan een persoon of een concrete sociale omgeving. Maar eenmaal losgemaakt daarvan, richt deze hartstocht zich op alles en iedereen, de gehele kosmos, in heden en verleden. Nu zouden we kunnen proberen deze hartstocht in te dammen, terug te brengen naar het sociale netwerk, haar psychodynamische bron of eventueel zelfs haar dopaminebasis, maar het is dezelfde hartstocht die normaliter op zoek is naar zin en betekenis in het leven. Een verlangen dat doelgericht is, zonder dat nog duidelijk is wat het doel is. Losgeslagen, ontvlamd en ontspoord. Wanneer we deze hartstocht vergelijken met de spreekwoordelijke vonk, dan kan uit deze vonk bijvoorbeeld het gezellig brandend haardvuur van de romantische liefde ontstaan, maar het kan ook de bedwongen en productief gemaakte vonk in de bougie zijn van een maatschappelijk benzinemotor.

Maar in de waanzin reikt de hartstocht op een grenzeloze manier naar de oneindigheid en dan wordt de vonk een uitslaande allesvernietigende brand. En wat moeten we doen, hoe kunnen we wijsheid bevorderen bij iemand die in vuur en vlam is? Bij iemand die zijn eigen identiteit, zijn eigen huis en haard in brand heeft gestoken?

Hier wil ik even memoreren aan wat de grote Franse dichter Jean Cocteau antwoordde op de vraag naar wat hij mee zou nemen uit een brandend huis als hij maar één ding mocht meenemen. Hij zei: "Ik zou het vuur meenemen."

Volgens sommigen ligt de wijsheid van de waanzin niet zozeer in het doven van het vuur - zoals de biologische psychiatrie dat het liefste doet. Ook ligt de wijsheid niet in het herstel van het oorspronkelijke huis dat in vlammen is opgegaan. En ook niet in toberige praatsessies tussen die psychotische pyromaniak en de bewoners van dat metaforische huis. Nee, de wijsheid ligt in de kennismaking met het vuur zelf, in de ontplooiing en doorleving van de hartstocht voor oneindigheid.

Wat voor concrete vormen van wijsheid kunnen we ons hierbij voorstellen? Ik geef enkele relevante feiten voor dergelijke waanzinnige wijsheid.

2.3.2 Indicaties voor waanzinwijsheid

Allereerst is het een feit dat veel kunstenaars, schrijvers en dichters zich direct of indirect laten inspireren door momenten en periodes van waanzin, waar gedachten en waarnemingen grensoverschrijdend zijn, waarin mogelijkheden liggen om nieuwe vormen te ontdekken; nieuwe toepassingen van het vuur. Op deze manier verwoord, zou je als kunstenaar in spe bijna wensen om waanzinnig te worden. De andere manier om hetzelfde feit te omschrijven is dat statistisch gezien onder de groep van mensen gediagnosticeerd met een psychische

stoornis, en met name met manisch-depressiviteit, het aantal creatieve beroepen aanzienlijk hoger is. Vooral dichters lopen buitensporige risico's.

Ten tweede, wanneer mensen worden geïnterviewd na een psychose, dan blijkt dat ze gemiddeld meer gevoel voor religie hebben gekregen. Natuurlijk, sommigen vallen juist van hun geloof af door wat ze meemaakten. Bovendien is het ook niet zo dat toegenomen gevoel voor religiositeit als vanzelf gelijk staat aan toename van wijsheid. Volgens sommigen zelfs in tegendeel. Desalniettemin lijkt die hogere sensitiviteit voor religie meer te zijn dan slechts een afweermecanisme of een halve waangedachte. Althans, mensen beweren zelf dat ze na een psychose meer religieuze diepgang hebben gekregen, en wie zou dat, vanuit welke alwetende positie kunnen tegenspreken?

Ten derde, wanneer we de inhoud van zogenaamde wanen bekijken, dan schuilt daarin vaak een fascinatie met complexe levensvraagstukken rondom leven en dood, verhoudingen tussen zelf en wereld, en problemen van goed en kwaad. Het is een fascinatie die ik zelf proto-filosofisch zou noemen. Dat wil zeggen, de fascinatie is op zich nog geen filosofie, maar wel een noodzakelijke voorwaarde en een pril begin van filosofie. Deze waanzinnige fascinatie omvat een met de filosofie verwante interesse in abstracties, een radicale twijfel aan het alledaags vanzelfsprekende, een hogere taalgevoeligheid, en een eigengereidheid en vermogen om buiten het onmiddellijk praktische belang te kunnen denken.

Ten vierde, de radicale twijfel over de alledaagse normale wereld, en het vermogen om snel te associeren, kunnen leiden tot een grotere gevoeligheid voor wat er speelt in onze wereld van vandaag. De vaak schijnbaar bizarre ideeën en gedachten tijdens de waanzin kunnen een uitvergroting blijken te zijn van tendenzen die onder de oppervlakte in onze wereld al aanwezig zijn. De waanzinnige lijkt daardoor soms licht profetische gaven te bezitten of een helderziende wijsheid over een nabije toekomst die voor anderen nog verborgen is.

Ten vijfde, sinds mijn boek *Filosofie van de waanzin* is uitgekomen, heb ik een lange stroom aan emails en brieven ontvangen van mensen die iets in mijn boek hebben herkend. Wat daarbij opvalt, is dat het om mensen gaat die soms kortgeleden maar vaak ook vele jaren, soms meerdere decennia geleden, één of meer psychotische episodes hebben meegemaakt. En of die episodes nu goed of slecht afliepen, kort of lang duurden, deze 'ervaringsdeskundigen' hebben altijd een fascinatie overgehouden over datgene wat ze daar meemaakten. Ze willen erover praten, ze willen er wat mee doen en vaak hebben ze het gevoel dat ze nooit echt goed gehoord en begrepen zijn.

Volgens mij komt dat omdat er na de eerste psychische en sociale opvang en verwerking van een waanzinnige periode de kous nog niet af is. Hoe goed mensen hun crisis ook verwerkt hebben in psychotherapie of systeemtherapie, en hoe goed ze daarna weer zijn aangepast en ingepast in het normale alledaagse leven, er blijft iets smeulen: een fascinatie of verwondering over *wat er gebeurde*. Soms flakkert deze smeulende rest opnieuw op en dat is het moment dat een derde soort waanzinnige wijsheid kan ontstaan, in de vorm van poëzie, een performance, een religieuze ontvankelijkheid of eventueel een nieuwe psychotische episode.

Datgene dat nasmeult, daar willen mensen mee verder op een of andere manier. In de hulpverlening wordt daar in het algemeen negatief mee omgegaan. Als je daarover op vaag intuïtieve wijze iets stamelt, zegt de gemiddelde hulpverlener, dat je beide voeten op aarde moet houden en beter kan gaan tuinieren of hardlopen dan je aan vaagheden overleveren zoals yoga, boeddhisme, filosofie of mystieke poëzie. Er zijn echter drie stromingen in de hulpverlening en psychiatrie die wel iets proberen te doen met het smeulend vuurtje.

Allereerst bestaat er zoiets als 'creatieve therapie'. Vaak wordt deze slechts beschouwd als bezigheids therapie, een uitlaatklep voor verwarde mensen, maar in andere gevallen kan voor mensen die in een psychose zitten creatieve therapie een begin of nadere

stimulering en prikkel tot ontplooiing zijn van hun scheppende activiteiten. Wanneer na de waanzintijd mensen hun ervaringen en de oorspronkelijke waanzin omvormen en integreren in beeldende en schrijvende kunsten, dan lijkt mij dat goed voor iedereen - waanzinnig of niet-waanzinnig. En de mate waarin het hier 'wijsheid' betreft, is afhankelijk van de kwaliteit van de kunstproducten.

Ten tweede is er de zogenaamde 'fenomenologische psychiatrie' (zie Sass, 1992). In deze helaas te weinig bekende manier om waanzin te benaderen, wordt de waanzinnige en zijn of haar wereld nauwkeurig geobserveerd en in kaart gebracht. Maar anders dan in de grovere bevooroordeelde psychiatrische observatie probeert men in de fenomenologie zoveel mogelijk aandacht te hebben en open te staan voor de kwalitatieve ervaringen van de persoon in kwestie. Hierbij wordt niet gezocht naar verklaringen van de waanzin, in de zin van trauma's, noch naar interpretaties, in de zin van DSM-categorieën of freudiaanse onderstromingen. De waanzinnige en zijn wereld worden in de fenomenologische psychiatrie slechts aandachtig gehoord en op de voet gevolgd. Fenomenologische beschrijvingen van wat waanzin inhoudt, kunnen inspiratie en kennis opleveren voor zowel de waanzinnigen als voor hun behandelaars. Wanneer de beschrijvingen een hoog niveau van verfijndheid en verwoording kennen, dan ontstaat er wijsheid die 'als een kunstwerk' door het innerlijk van de waanzin is voortgebracht, met dien verstande dat het niet de waanzinnige zelf was die de wijsheid voortbracht. Daarmee is ook het minpunt van deze benadering gegeven: de fenomenologie biedt weinig richting of stimulans voor de waanzinnige om zichzelf verder te vormen of om de eigen ervaringen tot wijsheid om te vormen. De fenomenologie impliceert een open en luisterende houding van de observant, maar ze stimuleert niet.

2.3.3 Spirituele psychiatrie

Stimuleren doet de transpersoonlijke of spirituele psychiatrie wel (verg. Nelson, 1990). Volgens deze benadering kunnen uit een psychose inzichten en wijsheden voortkomen, die ingezet kunnen worden voor de verdere spirituele ontwikkeling ná de psychose. In grote lijnen is dat ook wel zo - vanuit het *framework* van spiritualiteit bekeken - maar ik wil hier toch een paar kleine maar belangrijke kanttekeningen bij plaatsen, alvorens ik mijn eigen visie presenteer.

Ten eerste is vaak de suggestie van het spirituele denken dat je als vanzelf van de waanzin zou groeien. Alsof je van bovenaf openbaringen en visioenen zou krijgen doorgeseind die de spirituele waarheid over jezelf en de wereld duidelijk maken. Maar zo eenvoudig zijn inzicht en wijsheid niet te verwerven. Want zolang de openbaringen en onuitsprekelijke wijsheden geborgen blijven in de eigen veilige waanwereld, zonder confrontatie met een ander, met een weerwoord, blijft het slechts vormeloze waanzin in plaats van gevormde wijsheid. De spirituele psychiatrie biedt m.i. te weinig weerwoord aan de waanzinnige, en teveel bevestiging, vanuit het foutieve idee dat wat iemand heeft meegemaakt per definitie waardevol of zelfs waar zou zijn voor de persoon (verg. Watkins 2010, De Waard 2007 en de discussie in Kusters 2014: 577 e.v.). Maar wijsheid en inzichten *ontvang* je niet; die creëer je zelf later door hard te werken en zelfkritisch je eigen ervaringen te evalueren. De waanzinnige flitsen, de gedachtenvluchten en surrealistische lucide waakdromen, zijn *sec* genomen niets waard. Er kan pas van echte wijsheid sprake zijn wanneer deze waanzinnige invallen worden omgewerkt tot een vorm die verbinding mogelijk maakt met anderen in het aardse leven.

Enerzijds is de spirituele psychiatrie dus te toegeeflijk jegens de fantasieën en ervaringen van de waanzinnige, maar anderzijds is ze juist te star en vult ze teveel in op welke manier een waanzinnige episode dient te verlopen. Het tweede gevaar van de spirituele psychiatrie is dan ook de neiging om de waanzin teveel in de spirituele gedachtenwereld in te passen, en - wanneer het daar niet blijkt te passen - de waanzinnige alsnog door te verwijzen

naar de biologische psychiatrie. De spirituele psychiatrie neigt er naar om met name psychoses van het manische soort te waarderen en te herwaarderen als ‘spirituele doorbraak’ en de soorten van waanzin die zich niet uitdrukken met metaforen van licht, eenheid en heiligheid, op de hoop van de schizofrene psychoses te gooien, en deze te beschouwen als ‘psychologische afbraak’ (zie Watkins 2010, Nelson 1990 en Kusters 2014).

Natuurlijk is het prachtig wanneer een deel van de psychotische ervaringen worden geherwaardeerd als betekenisvolle mystieke of religieuze inzichten, maar we moeten voorkomen dat we door onze eigen ideeën over wat een ideaal spiritueel ontwikkelingspad zou zijn, niet meer ontvankelijk zijn voor de eigenheid van heel anderssoortige waanzinnige werelden.

Want, wie weet, is het precies omgekeerd. Misschien zijn de ontdekkingen van het licht - zoals we die zo vaak in de spiritueel psychiatrische literatuur tegenkomen - en de ontmoetingen met boodschappers van gene zijde slechts het eerste begin van de echte waanzin. Misschien zijn degenen met psychoses waar je nu juist helemaal *niets* van leert, waar je *niet* wijzer van wordt, paradoxaal genoeg wel de wijsten. Misschien zijn het de ontdekkers van de duisternis van de bron waar al dat licht vandaan komt. Zij hebben tot hun eigen schade en schande geleerd dat we het licht niet naar onze hand kunnen zetten. En misschien zijn zij wel degenen die het best weten dat de vonk en het vuur van de waanzin weliswaar een verlichtende kant hebben, maar evengoed een vernietigend aspect van willekeur. Behalve een goede God en een verlichtende wijsheid, weten zij van een andere even machtige God: de oudtestamentische straffende God van de vernietiging.

3. Open Dialoog 2.0

Ik bespreek nu kort hoe wijsheid in waanzin bevorderd zou kunnen worden. Hiertoe schets ik wat een *Open Dialoog 2.0* zou kunnen zijn. Open Dialoog 2.0 is het vervolg en een knipoog naar de oorspronkelijke *Open Dialogue* beweging uit Finland (zie Seikkula & Olson, 2003). In deze eerdere versie gaat het om het in goede banen leiden van ervaringen, uitingen en gedragingen van mensen met concrete psychoses. De methode bestaat erin om iedereen te horen en te laten spreken die op een of andere manier met de psychoticus te maken heeft. Het gaat dan om ouders, maar evengoed vrienden, de buurt, school enzovoorts. De *Open Dialogue* methode probeert een open vorm van communicatie en interactie te bewerkstelligen om zodoende psychotische taal en ervaringen minder onbegrijpelijk, gekmakend en eenzaam te maken. De bedoeling is om in een breder netwerk een psychose te integreren en uiteindelijk in niet-psychotische vorm op te lossen. Dat is een uitstekende werkwijze en Open Dialoog 2.0 is dan ook niet een verbetering of vervanging van de 1.0 versie, maar een vervolg en uitbreiding. Open Dialoog 2.0 stimuleert een ander soort dialogen tussen een ander soort gesprekspartners.

De belangrijkste dialoog van Open Dialoog 2.0 is die tussen de persoon *na* de psychose en de waanzinnige persoon zoals hij of zij was *tijdens* de psychose. Oftewel een zelfgesprek, of ook wel een reflectie op eigen herinnering, of een herbeleving maar in andere omstandigheden. Dit met als doel om zoveel mogelijk te leren van de vonk in het oorspronkelijke kruitvat en de uitslaande brand daarna. De oorspronkelijke vonk van extase en eenheid van de waanzin verandert hierbij opnieuw in een veelheid aan tegenstrijdige krachten, die met hernieuwde kracht de dialoog aangaan. Deze dialoog tussen de persoon in het heden en die in het verleden, is een vorm van ongeleide reflectie en ongerichte zelftherapie zonder dwingende kaders van psychoanalytische of spirituele snit.

Deze eerste dialoog kan worden uitgebreid met reële personen die eventueel sommige van de innerlijke krachten kunnen vervangen en vertegenwoordigen. Het kan dan gaan om psychotherapeuten, geestelijk verzorgers, filosofen of desnoods spiritueel hulpverleners. In dit proces is het gevaar reëel dat de waanzin ‘gedissocieerd’ - of: geneutraliseerd en verwijderd -

wordt uit het proces; dat deze ondanks alle goede bedoelingen wordt afgesplitst als een ziekte, een valkuil of een doodlopende weg. Men moet in Open Dialoog 2.0 dan ook ervoor waken niet het originele vuur te vergeten of te laten doven.

De open dialoog kan verder worden uitgebreid met andere lotgenoten, bijvoorbeeld mensen met soortgelijke waanzinnige ervaringen, maar *at the end of the day* zijn alle levende wezens lotgenoten. Ik zou zelf adviseren, omdat het gaat om vragen van zin en betekenis, vragen over de mens, de wereld, goed en kwaad, om in dialoog te gaan met degenen die hier zinnige dingen over hebben gezegd. Dat kunnen opnieuw mede-psychiaters zijn of mede-psychiatrische patiënten. Ikzelf heb een voorkeur voor dichters, schrijvers en filosofen.

Tot zover het dialogisch karakter van Open Dialogue 2.0, nu meer over de openheid. Net als bij Open Dialoog 1.0 staat ook bij Open Dialoog 2.0 de richting van de dialoog niet bij voorbaat vast. Open Dialoog 2.0 kan tot uitzonderlijke wijsheden en levensinzichten leiden, van persoonlijke, maatschappelijke of spirituele aard, maar evengoed kan het leiden tot tegeltjeswijsheden, tuinieren en tevredenheid - voorzover deze al tegenover elkaar zouden staan, wat zeer de vraag is.

De openheid van de dialoog houdt in dat het resultaat van tevoren niet vaststaat en dat er geen definitieve conclusie, mening of theorie uit volgt. In plaats daarvan wordt de psychose steeds opnieuw geïnterpreteerd en omgevormd. Op zeker moment, bij de bedrijfsarts, wordt de psychose geïdentificeerd binnen een DSM-kader, om recht te krijgen op bijvoorbeeld financiële vergoedingen. Op een ander moment wordt ze geïdentificeerd als contact met bovennatuurlijke wezens om daarmee een verhaal te kunnen creëren dat zin en betekenis heeft voor een bepaalde persoon in zijn persoonlijke niche en sociale netwerk. Weer een ander moment, in bijvoorbeeld een psychotherapeutisch ontwikkelingstraject, wordt een verhaal gecreëerd over trauma's, die de dynamiek zouden hebben bepaald van zowel de psychose als andere levenspatronen. Met andere woorden, er is niet een enkele waarheid noch wijsheid te destilleren uit de psychose.

Open Dialoog 2.0 houdt nooit op: dat betekent *niet* dat mensen altijd maar door moeten blijven zeuren over hun psychose. Wel blijkt dat naarmate de tijd vordert, de relatie met de waanzinnige vonk - als aanstichter van een psychose - steeds losser wordt. Na verloop van tijd wordt de vonk nog wel met de psychose geassocieerd, maar is het vuur inmiddels vele andere kanten op geknetterd. Wat aanvankelijk de wijsheid van de waanzin was, blijkt dan waanzin in wijsheid te zijn geworden. Als het zover is, is in ieder geval mijn doel op dit vlak bereikt: de waanzin bevrijden uit de ketenen van ziekteleer, psychologie en slachtofferschap, om haar terug te brengen naar waar ze ooit vandaan kwam: de geest, de ziel, de cultuur en de wereld van alle mensen.

4. Literatuur

- De Pater, M. (2012). *De eenzaamheid van de psychose. De rol van veilige strijd bij het ontstaan en het herstel van een psychose*. Amsterdam: SWP.
- Kusters, W. (2014b). *Mystiek en waanzin. Lichtnevels en kristalkoorts*. In: Extaze, literair tijdschrift, 2014: 3.
- Jamison, K.R. (1993). *Touched with Fire: Manic-Depressive Illness and the Artistic Temperament*.
- Jamison, K.R. (1995). *An Unquiet Mind*.
- Kusters, W. (2014). *Filosofie van de waanzin. Fundamentele en grensoverschrijdende inzichten*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Nelson, J.E. (1990), *Healing the Split: Madness or Transcendence*. Los Angeles: Tarcher.
- Podvoll, E. (1992 [1990]). *De verlokkingen van de waanzin. (The Seduction of Madness.)* Vertaling V. Franken. Cothen: Servire.

- Sass, L.A. (1992). *Madness and Modernism: Insanity in the Light of Modern Art, Literature And Thought*. New York: Basic Books.
- Seikkula, J. & M.E. Olson (2003). *The Open Dialogue Approach to Acute Psychosis. Its Poetics and Micropolitics*. (Zie: [OpenDialog-Approach](#)).
- Waard, F. de (2007). *Spirituele crises: Transpersoonlijke psychologie als perspectief*. Assen: Van Gorcum.
- Watkins, J. (2010). *Unshrinking Psychosis: Understanding and Healing the Wounded Soul*. Melbourne: Michelle Anderson Publishing.